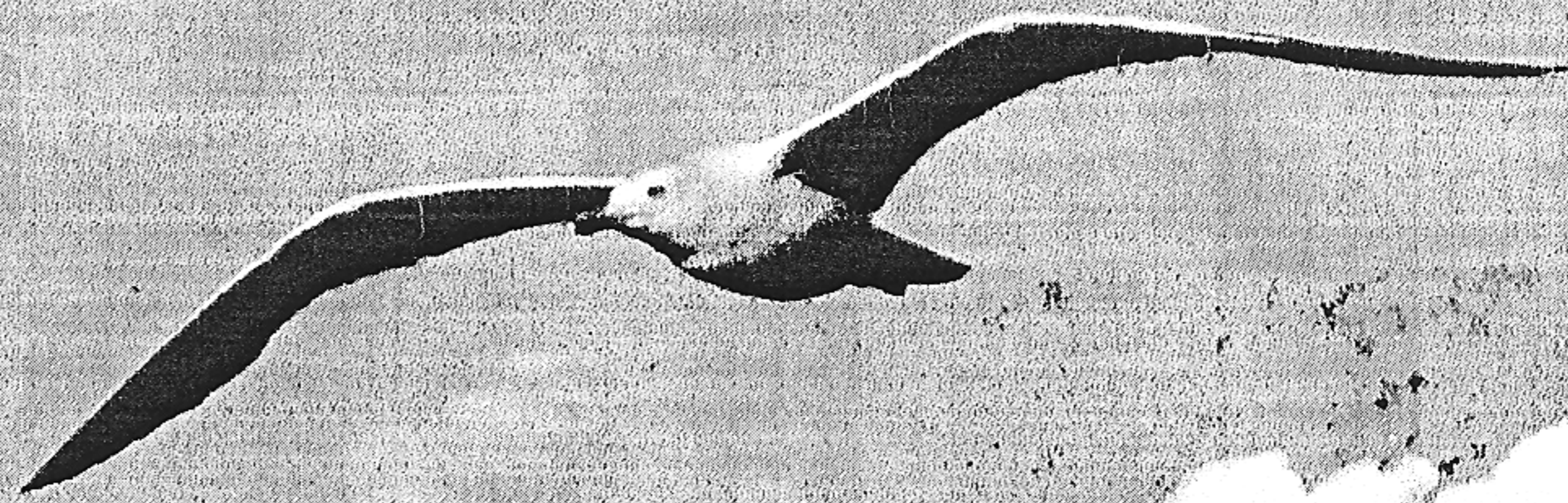

ГОРИЗОНТИ ОСВІТИ

Психологія Педагогіка

ГОРИЗОНТЫ образования

Психологія Педагогіка

2011
№2

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
СЕВАСТОПОЛЬСЬКЕ МІСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
СЕВАСТОПОЛЬСЬКИЙ МІСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГОРИЗОНТИ ОСВІТИ

Психологія Педагогіка
Науково-методичний журнал

ГОРИЗОНТЫ образования

Психология Педагогика
Научно-методический журнал

№2 (32) 2011

СЕВАСТОПОЛЬ
Рібест
2011

Содержание

Инновационные подходы в преподавании филологических дисциплин в школе и вузе

Бицько О.К. Формування уявлення учнів про А. Кримського в процесі вивчення світової літератури в школі	7
Витченко А.А. Особенности художественной интерпретации русской драматургической классики в условиях профилизации старшей школы	12
Вітченко А.Ю. Функції філософських джерел у процесі вивчення світової літератури в старших класах (на матеріалі роману «Собор Паризької богоматері» В. Гюго)	21
Дашко Е.Л. К вопросу о жанровой специфике французского Нового романа: разработка фрагмента лекционного занятия в вузе	25
Кадоб'янська Н.М. Формування аксіологічної компетенції учнів у процесі вивчення образів-персонажів у середній школі	30
Клименко Ж.В. Изучение жизни и творчества Хемингуэя в школе	35
Колодяжная Т.В. Возможности иностранного языка в развитии духовно-эстетической культуры студентов	40
Мельникова Л.В. Социокультурная линия содержания обучения русскому языку в лингводидактическом наследии И.Ф. Гудзик	46
Моря-Мицьк Л.А. Способы наименования литературного героя как средство его характеристики (на материале романа А. Валентинова «Ола»)	51
Удовиченко Л.М. Розвиток поняття про образ-персонаж в історико-літературному курсі ...	56
Храброва В.Е. Рабочая тетрадь по литературе как одно из средств формирования образной картины мира школьников	60

Психологические и психолингвистические аспекты проблемы формирования личности

Адоніна Л.В. Порівняльний аналіз концепту «жінка» в чоловічій і жіночій концептосферах ...	64
Андреев А.С. Современные тенденции развития психологии и психотерапии. Интегративные тенденции	68
Барашева Д.Е. Интерпретация понятия языковой личности	75
Бастун Н.А. Причины трудностей в усвоении чтения и письма в первом классе: нейропсихологический анализ	82
Завгородня О.В. Гендерні аспекти образотворення	88
Ложкин Г.В., Волянюк Н.Ю. Психологический климат как фактор организационной культуры	97
Мусатов С.О. До історико-психологічної реконструкції комунікативних витоків особистості ...	103
Рамазанова Ш. Проблема исследования языкового и когнитивного сознания в лингвокультурологии	114

УДК 372.882

Формування уявлення учнів про А. Кримського в процесі вивчення світової літератури в школі

Оксана Костянтинівна Бицько

СТАРШИЙ ВИКЛАДАЧ КАФЕДРИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ
РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ТА СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. М.П. ДРАГОМАНОВА (КИЇВ)

У статті представлені методичні рекомендації до формування уявлення учнів про видатного українського вченого, перекладача та письменника А. Кримського в пропедевтичному курсі світової літератури.

Ключові слова: орієнталістичні та перекладознавчі знання, урок додаткового читання, інтегрований урок, заочна екскурсія, усний журнал.

В статті представлені методическі рекомендації к формуванню представлення учащихся о выдающемся украинском учёном, переводчике и писателе А. Крымском в пропедевтическом курсе мировой литературы.

Ключевые слова: ориенталистические и переводческие знания, урок дополнительного чтения, интегрированный урок, заочная экскурсия, устный журнал.

The article presents methodical guidelines to forming students' idea about the prominent Ukrainian scholar, translator and writer A. Krymsky in propaedeutic course in World literature.

Key words: knowledge of oriental studies and the theory of translation, additional reading lesson, integrated lesson, distance tour, oral log.

*Найкращий кримський подарунок Україні —
Агатагел Юхимович Кримський.*

Омелян Прицак

Постановка проблеми. А. Кримський — одна із знакових постатей в історії України. Поліглот, філолог, історик, фольклорист, сходознавець, славіст, письменник, перекладач, українофіл — ось неповний перелік його іпостасей, з якими важливо знайомити школярів. Актуальність вирішення цієї проблеми полягає в необхідності формування базових орієнталістичних і перекладознавчих знань учнів та здатності біографії науковця вплинути на виховання патріотизму, гордості за Україну, що породила справжніх титанів думки і духу. На жаль,

постать А. Кримського поки що знаходиться поза межами програм шкільних курсів літератури, що спричинило відсутність наукових розвідок даної проблеми.

Мета нашої статті полягає у визначенні етапів, змісту і методичних шляхів вивчення біографії та творчого спадку А. Кримського в шкільному пропедевтичному курсі світової літератури.

Початкове уявлення про А. Кримського доречно сформувані в 5 класі під час вивчення казок народів світу. Урок додаткового читання арабських казок розпочнемо з демонстрації фотопортрета науковця [2]. У вступному слові вчитель наголосить на величчі А. Кримського — вченого зі світовим ім'ям, що знав близько 60 мов народів Сходу і Заходу, розповість про його стажування на Близькому Сході (1896—1898), під час якого він добре опанував живу арабську мову та зібрав з народних вуст низку казок, приказок, анекдотів [2, 3, 16]. А. Кримський планував перекласти їх українською мовою та надрукувати, проте здійснити свій намір йому так і не судилося. Проїшло понад півстоліття після смерті вченого, перш ніж записані ним казки було надруковано в київському виданні «Веселка» в переказі М. Веркальця [10].

Репрезентувати збірку допоможе демонстрація видання та читання окремих казок. У ході обговорення прочитаного звернемо увагу на відтворення східного колориту в текстах казок та на малюнках художника А. Паливоди, а також на спільність багатьох казкових мотивів із відомими учням казками українського й інших народів. Зазначений матеріал є багатим для формування та поглиблення знань про так звані «мандрівні сюжети». Прочитуємо висловлювання А. Кримського з цього приводу: «Усна словесність кожного народу далеко не вся оригінальна, а здебільшого є надбанням міжнародним, інтернаціональним: один народ запозичує в другого, той — у свого сусіда, той — знову

у найдавшого сусіда і т.д. Усякий фольклор, чи є він український, російський, слов'янський і взагалі будь-який європейський або азіатський, має найрізноманітніше походження» [3, с. 10]. Пояснимо, що А. Кримський виокремив два шляхи «мандрування» народної творчості: усний (від народу до народу) та письмовий (створення письменниками літературних обробок фольклорних творів інших народів). Як приклад останнього вчений називає віршовану обробку І. Франка «Абу-Касимові капці», створену за мотивами арабської казки [3]. Порадимо учням самостійно прочитати казку або прослухати її аудіоверсію.

Поглибити уявлення про А. Кримського доречно у 8 класі на матеріалі перської поезії, яку вчений перекладав та досліджував. Читання фрагменту статті А. Кримського «З „Рубайят“ Омара Хайяма» [5, с. 337–338] дозволить підготувати учнів до сприймання рубаї. Запропонуємо порівняти переклади одного твору: «Це не вигадка порожня...» (переклад А. Кримського) [5, с. 344] та «Ми — зібрання ляльок, нас крутить як хоча...» (переклад В. Мисика) [21]. У ході порівняння учні усвідомлять, що твори А. Кримського стали першим кроком до популяризації перської поезії в Україні. Прагнучи зробити їх більш доступними для сприймання українським читачем, А. Кримський, на відміну від свого наступника В. Мисика, «не зберіг особливостей поетичних форм східної поезії, переводячи їх у русло традиційного катрена» [7].

Подальше поглиблення уявлення восьмикласників про «піонера українського орієнталізму» (М. Ільницький) доречно провести на спеціальному інтегрованому уроці. Трансформуючи вираз М. Веркальця, урок назвемо «Українець, осяяний Сходом» [3]. Епіграфом до уроку стануть поетичні рядки А. Кримського зі збірки «Пальмове гілля»:

*Бачу я сніг із чудового Сходу,
Навіч я бачу ту райську природу...
Сіріє! В твоїй зачарованій світ
Хай понесеться од мене привіт...*

У вступній бесіді вчитель актуалізує відомі учням знання про А. Кримського, наголосить на значенні його творчості для культури України і світу. Першу частину уроку — «Літопис життя Агатангела Кримського» — доречно провести у формі заочної екскурсії, яку проведе група «екскурсоводів». Основу їх розповіді становитимуть матеріали статей О. Прицака [23], Я. Сингаївського [24], М. Веркальця [3], І. Сюдюкова [25], І. Кураса [16], М. Ільєнка [6] та ін. «Маршрут» екскурсії буде таким:

1. Крим, Бахчисарай — батьківщина предків науковця по батьківській лінії.

2. Литва, Мстислав (сучасна Білорусь) — нова батьківщина татарських пращурів А. Кримського, що втекли з Криму через внутрішні заколоти.

3. Володимир-Волинський — місто, де 3 січня (за н.ст. — 15) 1871 р. народився майбутній академік.

4. Звенигородка (Київської губернії, сьогодні Черкаської області). Родинне гніздо Кримських. Тут маленький Агатангел захопився читанням книг та навчався в училищі (1876–1881).

5. Острог — місто, в якому хлопчина продовжив навчання (в Острозькій прогімназії, 1881–1884) та весь час просиджував в публічній бібліотеці.

6. Київ. Тут А. Кримський навчався в Другій київській гімназії (1884–1885) та в Колегії Павла Галагана (1885–1889), із захопленням читав книги різними мовами. Під впливом учителя української мови П. Житецького сформувалася його національна ідентичність та готовність «присвятити своє життя українській справі» [16]. Початок віршування та перекладу українською мовою, листування з І. Франком.

7. Москва. Приймавши рішення шукати «сторінки втраченої історії» України у східних архівах та працях мандрівників-паломників, які побували на Русі [22], А. Кримський 1889 р. вступає до Московського Лазаревського інституту східних мов. Продовжує вищу освіту в Московському університеті на історико-філологічному факультеті (1892–1896).

8. Львів. 1890 р. в галицьких виданнях «Народ», «Правда», «Дзвінок» виходять перші публікації А. Кримського з проблем літератури Сходу, а також українські переклади арабської, перської й турецької поезії.

9. Сирія та Ліван (1896–1898). Під час наукового стажування «вдосконалює знання арабської та інших семітських мов, вивчає писемні джерела з відомостями про Україну ще з дохристиянської доби, досліджує творчість С. Руданського, листується з І. Франком, М. Павликом, записує казкові сюжети ряду східних народів тощо» [22].

10. Москва (1898–1918). Стає професором Лазаревського інституту. Викладає арабську, турецьку і перську словесність та історію країн мусульманського Сходу. Створює підручники з історії та філології арабів, персів, тюрків. У Московському університеті викладає російську мову. Підтримує зв'язки з діячами української культури. Віршує та перекладає українською. Пише рецензії на твори українських письменників.

11. Київ. Очолює кафедру сходознавства в Київському державному університеті. Стає секретарем новоствореної Української Академії Наук (1918–1928), директором Інституту української наукової мови (з 1921), головою Історико-Філологічного Відділу УАН (1928–1929). Опікується розвитком іраністики, тюркології й арабістики, без яких «усестороння, не однобічна історія українства неможлива»

[22]. Розпочате в кінці 1920-х рр. знищення всіх сходознавчих установ, створених працею А. Кримського, перетворило його на «опального академіка».

12. Львів (1939—1941). Сюди після приєднання Західної України до СРСР направляють А. Кримського для демонстрації високого рівня радянської науки. Знайомство зі своїм останнім аспірантом — О. Пріцаком.

13. Звенигородка. «Хватальна евакуація»: 19 липня 1941 хворого після інсульту науковця під виглядом евакуації УАН відправляють до Києва [6].

14. Київ. 20 липня 1941 р. А. Кримського було заарештовано за сфабрикованим звинуваченням у антирадянській діяльності у складі неіснуючої Спілки Визволення України (слідча справа № 148001). На допитах А. Кримський винним себе не визнав [17].

15. Казахстан, Кустанай. Сюди 30 жовтня 1941 року в промерзломому заплomboваному вагоні привозять ледь живого «підпільника». 25 січня 1942 року він помирає в тюремній лікарні № 7 НКВС.

16. Київ. 8 травня 1957 р. справу проти українського науковця й письменника було припинено УДБ при Раді Міністрів УРСР «за відсутністю складу злочину», а його самого помертвено реабілітовано.

Розповідь «екскурсоводів» доповнить демонстрація наочних матеріалів, як-то: фотопортрети науковця в різні роки, фотознімки пам'ятника А. Кримському на території Володимир-Волинського педагогічного коледжу, копії фотографій батьків вченого, його соратників, колег, зокрема І. Франка, М. Драгоманова, Л. Українки, М. Коцюбинського, О. Пріцака, фото будинку діяча в Звенигородці, фотокопії зображень закладів, де вчився чи працював А. Кримський, документів, пов'язаних із його діяльністю, титульних сторінок творів вченого тощо [2]. Посилити враження від біографії А. Кримського дозволить рольове читання листів науковця та до нього (в уривках) [4]. Вінчатиме першу частину уроку слово вчителя, який розповість про вшанування пам'яті українського генія на його батьківщині та поза її межами.

Другу частину уроку — «Творчий доробок українського титана» — розбудуємо в формі усного журналу, відтворити який доручимо групі «журналістів». Перша сторінка «журналу» «А. Кримський — сходознавець» розповість про вклад А. Кримського в дослідження історії, літератури й культури народів Близького й Середнього Сходу — арабів, персів, турків, кримських татар та ін. Тут доречно наголосити, що науковий доробок А. Кримського з проблем сходознавства становить 26 томів [1]. Не завадить навести фрагмент статті Т. Кемзи «Видатний арабіст» (22 березня 1941 р.): «Арабістика справедливо вважається однією з найскладніших сфер філологічних наук. Тому й не дивно, що у всій Європі та Америці не знайдеться й десяти учених-арабістів

зі світовим іменем... Серед плеяди учених-арабістів зі світовим іменем пальма першості цілком заслужено належить академіку А. Кримському, знання якого в цій галузі, як і в багатьох інших, є надзвичайно ґрунтовними» [22]. Доречно також надати стислі відомості про історію окремих сходознавчих праць науковця. Так, «Література кримських татар» за радянських часів була надрукована всього один раз — в малотиражному збірнику 1930 р. «Студії з Криму». До нарису додавалася «Невеличка антологія з кримськотатарських поетів» у перекладах О. Акчокракли, відредагованих А. Кримським [18]. Курс партії на знищення кримськотатарської інтелігенції, а згодом і депортація цілого народу з Криму (1944) призвели до заборони даної праці. Не увійшла вона також до 5-томного зібрання творів А. Кримського (1972—1973). Перше перевидання «Літератури кримських татар» було здійснене тільки 2003 р.: завдячуючи професору О. Губарю побачило світ тримовне видання праці (українською, кримськотатарською і російською) [12]. У вступній статті наголошується: «За науковою глибиною розробки актуальної проблематики, концептуальністю, широтою залучених матеріалів нарис став досягненням у літературознавстві. Нині... можна сказати: кримські татари мають право ввести ім'я Агатангела Кримського як ім'я велике у свою власну історію культури» [12, с. 21].

Друга сторінка «журналу» «А. Кримський — україніст» продемонструє вклад науковця в дослідження історії української мови, літератури, фольклору, етнографії тощо. Важливо розповісти про активну участь науковця в організації українського правопису післяреволюційної доби [2].

Третя сторінка «А. Кримський — перекладач» повідомить, що А. Кримський перекладав з різних мов Сходу і Заходу. Перші україномовні переклади А. Кримського вийшли в світ у часописах «Зоря», «Правда», «Народ», «Зеркало», «Буковина». Значна частина перекладів та переспівів увійшла до поетичної трилогії «Пальмове гілля» (1901, 1908, 1922). Дослідник залучився також до перекладу Корану російською мовою, до якого додав власний науковий коментар (1907). Навіть Л. Толстой «вивчав Коран за Кримським» [25]. Високу оцінку отримав також російськомовний переклад А. Кримського збірки арабських казок «Тисяча і одна ніч» [25]. Ознайомимо учнів із фрагментом статті М. Москаленка «Нариси з історії українського перекладу»: «З ім'ям Агатангела Кримського як перекладача пов'язане передусім відкриття для України неосяжних світів класичної арабської та перської поезії... Наймасштабніша частина перекладацького доробку Агатангела Кримського — твори великих перських (персько-таджицьких) поетів Рудакі, Абулькасіма Фірдоусі, Омара Хайяма, Сааді Ширазького, Джала-

леддіна Румі, Шамседдіна Гафіза, Абдурахмана Джамі... Звернення Агатангела Кримського до класичної поезії Сходу були зумовлені, з одного боку, об'єктивними потребами й тенденціями розвитку української літератури, для якої вже недостатньою ставала переважно європейська орієнтація творчих зусиль її майстрів; з другого боку, перекладацька праця Агатангела Кримського була природним складником його широких сходознавчих зацікавлень. Крім того, для автора «Пальмового гілля» істотно значення мав поетичний досвід Й.-В. Гете як творця «Західно-східного дивану» та Віктора Гюго, автора поетичної книжки «Орієнтації», інші вияви «східних інтересів» західноєвропейських романтиків, не кажучи вже про східні теми й мотиви поезії Івана Франка. Переклади та переспіви А. Кримського... мають далеко не тільки історичне значення. Заповнивши сходознавчу «нішу» в українському перекладі кінця ХІХ — початку ХХ століття, «екзотичні» поезії, перенесені Агатангелом Кримським «з чужого поля» в Україну, виявили свою здатність в органічній взаємодії з його оригінальною лірикою творити принципово нову для того часу поетичну якість, — тим самим готуючи ґрунт і для пізніших виходів українського письменства на безкрайні обшири східних культур і літератур» [20].

Запропонуємо учням пригадати відомі їм особливості поетичних перекладів А. Кримського, залучимо до читання окремих перекладів діяча.

Остання сторінка «А. Кримський — поет та прозаїк» присвячується оригінальній художній спадщині А. Кримського (псевдонім А. Хванько). Поетичні проби поета було надруковано в галицькому часописі «Зоря» та «Літературно-науковому віснику», що виходив у Києві та Львові. І. Франко відібрав шість поезій А. Кримського для антології української післяшевченкової лірики «Акорди» (1903). Захоплення Сходом знайшло своє втілення у циклі «екзотичних» поезій, що склали (разом із перекладами) збірку «Пальмове гілля». Перше перевидання збірки відбулося тільки після реабілітації автора — в 1965 р. [11]. Із прозових творів перу А. Кримського належать збірки оповідань «Повістки й ескізи з українського життя» (1890—1894), «Бейрутські оповідання» (1906) та повість «Андрій Лаговський» (1905).

Третю частину уроку присвятимо поглибленій роботі з поетичною збіркою А. Кримського «Пальмове гілля», яка стала яскравим утіленням багатогранного таланту українського титана. Запропонуємо учням виразно прочитати вірші поета, знайдені ними у різних виданнях [11, 13, 14] і пояснити свій вибір. Важливо, щоб прозвучали поезії «Горді пальми. Думні лаври...» та «Забрався я на шпиль...

Внизу носились хмари...», в яких яскраво відбилися «осіяність Сходом» та залюбленість поета Україною.

Запропонуємо учням осмислити судження О. Прицака про збірку А. Кримського: «„Пальмове гілля“ А. Юхимовича-поета — це своєрідний жанр... Це „орієнтально“ інспіровані і, крім того, структурно „по-орієнтальному“ відчуті перлини українського ліричного генія. „Пальмове гілля“ — це також своєрідний жанр у світовій літературі» [23, с. 115]. Запитаємо: «Про який „своєрідний жанр“ говорить О. Прицак? Як би ви прокоментували назву збірки?» У ході бесіди учні приходять до висновку, що збірка є образним утіленням екзотичної краси Сходу, увиразненням стану «осіяння» нею. Назва збірки «Пальмове гілля» навіює біблійні асоціації: коли Ісус на віслиюку в'їжджав до Єрусалима, люди на знак пошани встеляли йому шлях пальмовим гіллям. Тож збірка є знаком пошани автора до Сходу.

Особливу увагу звернемо на вірш «Гірський гребінь „10 000 греків“» з циклу «В Трапезунді. Спомини літа 1917 року» [15]. У своєму коментарі вчитель зазначить, що саме в цьому турецькому місті поета застане звістка про події в Україні — проголошення Першого й Другого універсалів Центральної Ради [25]. «Все навколо змушує поета, переповненого радістю і надіями, бачити Україну. Навіть уявні картини сивої давнини, еллінські кораблі, стають для автора символом вільної України» [9].

Останнім «акордом» уроку стане виразне читання підготовленим учнем вірша Д. Кононенка «Агатангел Кримський» [8]. Насамкінець доречно порекомендувати учням прочитати уривок з художньо-документальної повісті Є. Білоусова «Агатангел Кримський — син трьох народів» [19] й написати есей на тему «Я українець».

Висновки. Таким чином, формування уявлення про А. Кримського в пропедевтичному курсі світової літератури повинно відбуватися поетапно і потребує застосування різноманітних методичних прийомів та форм навчальної діяльності, як-от: слово та коментар учителя, демонстрація наочності, читання й обговорення твору, цитування висловлювання, читання фрагменту статті та художньо-документальної повісті, самостійне читання твору, прослуховування аудіоверсії, рольове читання листів, порівняння кількох перекладів, написання есею, заочна екскурсія, усний журнал, урок додаткового читання, інтегрований урок та ін.

Перспективною вбачається розробка методичних рекомендацій до формування уявлення учнів про інших українських літературознавців та перекладачів, діяльність яких сприяла наближенню світової літератури до українського читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **Бабенко В.** Художній переклад: історія, теорія, практика. Ч. I. Українська перекладацька школа : навчальний посібник / В. Бабенко. — Кіровоград : Редакційно-видавничий відділ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. — С. 128.
2. **Білик В.** Матеріали про життя і творчість А.Ю. Кримського у фондах Волинського краєзнавчого музею : каталог-довідник / В. Білик, О. Бірюліна // Волинський музей: історія і сучасність : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 80-річчю Волин. краєзн. музею та 60-річчю Колодяжнен. літ.-мемор. музею Лесі Українки, 19–20 трав. 2009 р. : наук. зб. / [упоряд. А. Силук]. — Вип. 4. — Луцьк, 2009. — С. 62–66.
3. **Веркалець М.** Осяяний Сходом / М. Веркалець // Краса у розумі: Арабські казки у записах А. Кримського / [упоряд., передм. та переказ з араб. М. М. Веркальця]. — К. : Веселка, 1992. — С. 5–19.
4. **Епістолярна спадщина Агатангела Кримського** : в 2-х т. — Том 1 : 1890–1917 рр. — К. : Ін-т сходознавства ім. А. Кримського НАНУ, 2005. — 499 с. ; Том 2 : 1918–1941 рр. — К. : Стилос, 2006. — 359 с.
5. **Зарубіжна література. Матеріали до вивчення літератур зарубіжного Сходу** : хрестоматія / [упоряд. Л. В. Грицик]. — К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. — 689 с.
6. **Ільєнко М.** Хватальна евакуація. За слідчою справою А. Кримського / М. Ільєнко // Літературна Україна. — 1990. — 25 жовтня.
7. **Ільницький М.** Всесвіт у краплині: Штрихи до портрета Василя Мисика / М. Ільницький // Мисик В. Твори : в 2-х т. — К. : Дніпро, 1983. — Т. 1. — С. 20.
8. **Кононенко Д.** Агатангел Кримський [Електронний ресурс] / Д. Кононенко // Губар О. Земле моя, Кримська! Сучасні українські письменники в Криму. — Сімферополь : Україна-Світ, 2001. — Режим доступу : <http://ukrlife.org/main/uacrim/konon.html>.
9. **Кочерга С. О.** Агатангел Кримський і Леся Українка [Електронний ресурс] / С. О. Кочерга // Музей Лесі Українки в Ялті. — Режим доступу : <http://lesiaukrainka.crimea.ua/agatangel.htm>.
10. **Краса у розумі: Арабські казки у записах А. Кримського** / [упоряд., передм. та переказ з араб. М. М. Веркальця]. — К. : Веселка, 1992. — 205 с.
11. **Кримський А.** Вибрані твори / А. Кримський. — К. : Дніпро, 1965. — 660 с.
12. **Кримський А.** Література кримських татар. Крымский А. Къырымтатарларнынъ эдебияты. Крымский А. Литература крымских татар / А. Кримський / [упоряд., вступ стаття та перекл. рос. О. Губаря ; перекл. крим.-тат. Н. Сейтягуяєва]. — Сімферополь : Доля, 2003. — 200 с.
13. **Кримський А.** Поезії / А. Кримський. — К. : Радянський письменник, 1968. — 339 с.
14. **Кримський А. Ю.** Пальмове гілля: Екзотичні поезії / А. Ю. Кримський. — К. : Дніпро, 1971. — 371 с.
15. **Кримський А. Ю.** Твори в п'яти томах / А. Ю. Кримський. — Т. 1. — К., 1972. — С. 631.
16. **Курас І.** Великий учений-гуманіст (До 130-річчя академіка А. Ю. Кримського) / І. Курас // Київська старовина. — 2001. — № 2. — С. 118–126.
17. **Ломонос Є.** Широкоsvіте життя Агатангела Кримського / Є. Ломонос // Дивослово. — 2002. — № 1. — С. 46–50.
18. **Мельничук Б.** Тримовний Агатангел Кримський [Електронний ресурс] / Б. Мельничук // Кримська світлиця. — 2004. — № 12. — Режим доступу : <http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=article&artID=1843>.
19. **Мій предок — кримський мулла** : Уривок з повісті Є. Білоусова «Агатангел Кримський — син трьох народів» [Електронний ресурс] // Кримська світлиця. — 2007. — № 48. — Режим доступу : <http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=article&artID=5354>.
20. **Москаленко М.** Нариси з історії українського перекладу / М. Москаленко // Всесвіт. — 2006. — № 7–8. — С. 204–205.
21. **Омар Хайям.** Рубаї / Омар Хайям / [упоряд. та вступ. ст. Л. Чічановської]. — К. : Грамота, 2003. — С. 192.
22. **Петькун С. А. Ю.** Кримський та орієнталізм [Електронний ресурс] / С. Петькун. — Режим доступу : <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=173>.
23. **Пріцак О.** Про Агатангела Кримського. У 120-і роковини народження / О. Пріцак // Україна: Наука і культура. — К. : Знання, 1991. — Вип. 25. — С. 103–120.
24. **Сингаївський Я.** Пальмове гілля Агатангела Кримського / Я. Сингаївський // Обрій. — 2005. — № 5. — С. 12–13.
25. **Сюндюков І.** Посвятив себе Україні. Життя академіка Агатангела Кримського: подвиг ученого и громадянина / І. Сюндюков // День. — 2007. — № 194. — С. 3.